

Македония

Нар. Библиотека, София.

Телефонъ № 2591

ОРГАНЪ НА МАКЕДОНСКАТА ЕМИГРАЦИЯ ВЪ БЪЛГАРИЯ

Редакция и администрация:
пл. „Славейковъ“ № 1.

Директоръ: Г. Кулишевъ

„МАКЕДОНИЯ“

вестникъ за политика, културенъ животъ и информация, излиза всѣки день, освенъ празнични дни.

АБОНАМЕНТЪ:

България: за година 300;
1/2 година 150; 3 мес. 80 лева.
Странство: година 800; 1/2 год.
400 ла.; 3 мес. 200 ла. Америка:
за год. 6 долари; 1/2 год. 3 дол.

ОБЯВЛЕНИЯ:

На кв. см. 2-40 ла.
Малки обявления на дума 50 ст.
Въ хрониката на редъ . 8 ла.
Годешни и вѣнчални . 40 ла.

Протоерей Тома Николов

Кичевско въ миналото

Църковно-училищните борби. — Сръбски учители отъ Бѣлградъ повикани отъ гръцкия владика. — „Иоше у кьоше, Цвѣтанъ у бахче“...

За борбитѣ, които с водило Кичевско по църковния и политическия въпросъ, много малко се знае, защото много малко се е писало до сега за този край.

Градъ Кичево състои отъ 1000 кѣщи, отъ които само 150 — 200 български, а останалитѣ мухамедани помаци, Българитѣ, притиснати отъ мухамеданското болшинство, нѣможеха да помислятъ за друго, освенъ да пазятъ живота и честта на своитѣ семейства. А пъкъ селата и околията, особено Горна и Долна Копячка, като погранични съ Дебърско, бѣха изложени на обиръ и убийства отъ албански разбойнически чети, които всѣка година презъ есента задигаха цѣли стада добитѣкъ отъ селата както и хора (склавове) и ги освободаваха срещу откупъ. Селата отъ Яголь-Долени (тухинъ колъ) бѣха задушени отъ

придошлото въ ново време албанско население. Населението въ Кичевската околия наедно съ Порѣчката бѣше само българско и мухамеданско. А по численостъ вземана цѣлата околия, болшинството бѣше българско население, за туй и властѣта явно протестираше всички обيري и убийства, извършени надъ българското население, съ целъ да не може да дигне глава. При все това, обаче, кичевчани не останаха поназадъ въ националнитѣ борби, отъ другитѣ околии въ Македония.

Въ Кичевско, главната роль по националнитѣ въпроси играеше манастирътъ „Пречиста“, който бѣше като стражъ за запазване религиозното и националното чувство въ населението отъ Кичевско и съседнитѣ околии. Братята отъ манастира, макаръ и съ манастирско образование, но про-

никнати отъ религиозно и патристично чувство, съ своя строга мораленъ животъ и дѣла, служеха за образецъ между населението. Манастирътъ бѣше и духовно училище, както и болница. Кандидатитѣ за свещеници тамъ се учеха на църковно-славянски езикъ и църковенъ редъ и следъ ръководяването пакъ тамъ стажуваха, подъ ръководството на манастирскитѣ братя. За туй и цѣлото духовенство отъ Кичевско, Охридскитѣ села (Дебърца) и Демирхисарско, бѣше много привързано къмъ манастира. Па и притиснатото население подъ двойно робство — политическо и духовно — намираше най-голяма утѣха въ манастира. Съ една дума манастирътъ „Пречиста“ въ тоя застоятъ край, въ най-мрачната епоха бѣше единъ културенъ центъръ, който прѣскаше духовна национална култура, както въ Дебърско „Св. Иванъ Бигоръ“. За туй и въ дебърската епархия — Кичевско и Дебърско — не е проникналъ гръцкия езикъ въ църковното богослужение, макаръ и да е имало съ столѣтия гръцки владии. Самитѣ владии и правителствени чиновници, бѣха задължени да изучаватъ българ-

ския езикъ.

Преди още да се повдигне църковния въпросъ въ Кичевско, хитриятъ владика Антимъ, за да предвари това зло за неговата епархия, поискать отъ Бѣлградъ да му изпратятъ сръбски учители за по-важнитѣ центрове на епархията му. И незабавно се изтърсиха въ Кичевско, изпратени отъ Милоевича нѣколко учители: единъ за града, други за Пречистенския манастиръ, Поречие и с. Орланди, като донесоха съ себе си и цѣли сандѣци даромъ учебници, обаче населението се отнесе много неприязнено срещу този инородни настрадали учители, като имъ създаваше намѣсто улеснения, на всѣка стѣпка пречка и мнозина не изпращаха децата си въ училище. Напримѣръ кичевския учител на име Илия, за да залеси църковно-училищния дворъ, насадилъ дървчета, но кичевчани отъ умраза къмъ него, една нощъ и зсекли всички дървчета. Той подигналъ дѣло въ сѣда и обвинявалъ двама отъ гражданитѣ на име Йоше и Цвѣтанъ за участинитѣ въ тази работа и предъ сѣда казалъ: „Ише у кьоше, Цвѣтанъ у

бахче. — Йоше билъ скритъ въ нѣкой жгълъ, а Цвѣтанъ билъ въ градината. — Тѣзи негови думи въ сѣда въ Кичево бѣха станали пословични и за да се шегуватъ при всѣко песедие кичевчани ги повтаряха. На учителя въ ман. „Пречиста“ прислугата устроила една клопка въ единъ отъ житнитѣ хамбари. Самиятъ този учителъ предъ игумена на ман. арх. Козма е казалъ следнитѣ думи: „Богъ да убие Милоевича, що напусто харчи сръбски пари да учимъ българското население, когато нашитѣ чисти сърби стоятъ безъ училища, въ тъмнина“. Следъ две години стоене тѣзи „културтрегери“ били принудени да напуснатъ Кичевско.

Отъ манастира „Пречиста“ се дигна въ Кичевско националното знаме за отхвърляне фенерското нго, а именно отъ игумена архимандритъ Козма Пречистански, а отпосле Дебърски митрополитъ. Младъ, буенъ калугеръ, пропитъ съ голямо родолюбие и национална гордостъ, той не е могълъ да търпи гръцкия владика, като виждалъ, че граби населението и се гаври съ него, въпреки че владиката билъ

всѣкогашъ най-внимателенъ и любезенъ къмъ него. Хитриятъ владика Антимъ, като схваналъ, че съ своето внимание и любезности не може да завладѣе младия игуменъ, а въ неговото лице той явно съзираше една опасна личностъ отишълъ подалече, като му предложилъ епископски санъ, да стане неговъ викарий, обещавайки му да отетжни управлението на епархията, а той да стои въ Цариградъ като титуляръ, само да не подига българския въпросъ. Но архимандритъ Козма не се подаль и на тази съблазнь и категорично се отказалъ отъ този високъ санъ и застаналъ на чело на борбата за роденъ езикъ и църква. Борбата се обяви. Гръцкиятъ владика имаше пълната подкрепа на турската властъ и на по-влиятелнитѣ турци, подслаждани съ разни подарѣци и рушвети. А игуменътъ имаше задъ гърба си цѣлото българско население отъ Кичевска околия, начело съ свещеницитѣ и кметовѣтъ,

(Продължава на 4 стр.)

Кичевско въ миналото

(Продължение от 2-ра страница)

на празника „Рождество Богородично“ 3 септември, когато е дражния празник на манастиря, става голъмъ съборъ, на който се събира много свѣтъ, не само отъ кичевската околия, но и отъ Дебърско, Гостиварско, Демирхисарско и Охридско. Не помня точно годината — 1873 или 1874 бѣше — и азъ съ майка ми отидохме на събора и бѣхъ около 12 годишно дете. Когато стигнахме въ манастира, нѣмаше мѣсто кжде да се приютимъ. Не само стѣгнѣ, но дворѣтъ и оградата около манастира бѣха заети отъ хора. Отиваме право въ църквата, за да запалимъ свещи; намѣрихме я заключена. А пъкъ отъ пѣсни, гайди и хора ечеше манастирската гора. Майка ми като замисли защо църквата е затворена, каза й се да не би да дойде грѣцкия владика и да влѣзе вътре да служи. Не мина е д н и н ѣ частъ и пристигна владиката, придруженъ отъ нѣколко конни стражари и свита, нѣколко гърчешоци се кудовласи отъ гр. Крушово, заседнали търговци въ Кичево. Понеже азъ за първи пътъ отидохъ въ манастиря и не бѣхъ видѣлъ такова множество народъ съ пѣстри носии, съ напрегнато детско любопит-

ство следяхъ всичко. Когато влѣзе владиката въ манастиря, не само никой не му обърна внимание, но още повече, като на пукъ се усилиха пѣснитѣ и хората подъ звонковѣтъ на гайдитѣ. Той право отиде въ апартamentитѣ на игумена, кждето бѣше и владиката стая, обаче и тѣ бѣха заключени и той се принуди да отседне въ коридора само на една рокозка. Като разбра, че и църквата е заключена, намѣтна мантията и при друженъ само отъ своята свита застана да извърши вечерното богослужение въ притвора на църквата. Щомъ започна вечернята, чу се единъ силенъ гласъ да вика изъ манастира: „Кой е бугаринъ да не отива при грѣцкия владика“. Той народенъ гласаватъ бѣше Стойно Гего отъ сѣсѣдното на манастиря с. Понѣлжани на възраст около 40 годишенъ. Той викаше, като обикаляше по всички стѣни и изъ двора на манастиря и предъ самия владика. Владиката Античъ, колкото бѣше черенъ, още по-черенъ стана отъ злоба. На бързо си свърши вечернята и се прибра въ коридора, кждето и пренощува. Само на охраната (стражаритѣ) се даде храна, а нему и на сви-

тата не се даде никаква храна. Понеже нѣмаше мѣсто кжде да се спи, пакъ и не можеше да се спи въ такъвъ шумъ отъ гайди и пѣсни, за това и се разхождахъ по манастира съ мои другари. Около полунощъ, като обикаляхъ долната частъ на манастира (северната) виждамъ стои на чардака подпрѣтъ до пармакѣшитѣ (перилата) единъ младъ калугеръ съ цариградска крива шапка на главата, влѣбченъ въ мисли и наблюдава народното веселие.

Той бѣше игумена, когото първи пътъ видѣхъ, — задържанъ отъ властѣта въ Кичево по протестъ на владиката, за това и късно е дошелъ въ манастира и отседналъ въ келията на своя събратъ неромонахъ Софроний отъ с. Вранепица, неговъ питомецъ. — Колко бѣше мѣлъ на всички тоя младъ игуменъ, който бѣше се нагърбилъ безукоризнено да носи народния кръстъ, като пренебрегналъ своето спокойствие и епископския високъ санъ. Азъ дълго време не можехъ да отдѣля очитѣ си отъ него, на и на цѣлия народъ погледитѣ бѣха съсредоточени къмъ него. Хората, гайдитѣ и пѣснитѣ цѣла нощъ не преставаха.

Картината тази нощъ въ манастиря бѣше много интересна и чудна: веселии владика Античъ, който до преди малко време бѣ-

ше пълненъ господарь на тоя народъ, а сега осамотенъ се свива стисненъ въ коридора на една рокозка, презрѣтъ, въ една частъ на манастира; а на другата — съ дигната глава гордо стои младия игуменъ, който до вчера бѣше подчиненъ нему.

Тази картина още не може да се различа отъ паметѣта ми. Колко величественъ тогазъ ми се видѣ архимандритъ Козма, като че ли свѣтълъ ореолъ имаше на главата си. И наистина има ли нѣщо по-величествено отъ туй да се жертвува човѣкъ за идеалитѣ на своя народъ? — Нито богатството, нито славата, нито най-високѣя постъ, не може да даде на човѣка такава душевна наслада, както може да даде единъ народъ съ своитѣ мили погледи и сърдечни съчувствия на единъ свой самоотверженъ водителъ.

Цѣлата нощъ веселието не прекъсна. На другия денъ заранѣта, ца самия празникъ, пакъ църквата не се отвори. Владиката, като се увири, че нѣма да бжде допуснатъ да служи въ църква, потегли влѣседналъ на конъ за града.

Следъ това събитие, като инициаторъ на това народно движение, владиката обвини игумена. За туй властѣта подиръ шестъ деня, на самия денъ Кръстовденъ, внезапно заранѣта въ зоръ го изпрати на заточение въ Свето-

горскитѣ манастири.

Това известие като мѣлния се разнесе въ цѣлото Кичевско и всички свещеници и кметове отъ селата и града, влѣседнали на коне съ бързѣ холъ отидоха въ Битоля за застъпничество предъ валията да се върне игумена, като за всичко случило се съ грѣцкия владика взеха отговорността върху себе си, обаче валията не отстъпи отъ решението си и архимандритъ Козма бжде заточенъ въ Света гора, въ единъ грѣцкия манастиръ, кждето престоя 3 години време подъ строгъ контролъ. А Кръсте Чавевъ отъ с. Козичино отиде чакъ до Солунъ, отъ кждето върна коня на архимандритъ Козма.

Следъ заточението на арх. Козма бѣ избранъ за председател на първото българска гърковна община икономъ Томе отъ с. Поповина, манастирски възпитаникъ, — човѣкъ едъръ, съ внушителна физиономия, шапката носеше малко на страни, по характеръ твърдъ и непоколебимъ, владѣеше албански езикъ, понеже неговото село бѣше сѣседно на голѣмото албанско село Заясъ, па и турски говорѣше свободно. Бѣше много популяренъ не само между българитѣ. За него албанцитѣ съставиха една пѣсень:

Оръ полъ Томе, моръ полъ Томе, що ти го велитъ тебе умъ и глава да видешъ реизъ на бугарската опщина да да

го доведешъ тукъ маскобѣтъ.

Смисълътъ на тази пѣсень е: Ние знаеме що мислишъ ти, като стана председателъ на българската община, целта е да доведешъ тукъ Русия — внушение отъ грѣцкия владика. Икономъ Томе дълго време не живѣ, а следъ едно заболяване влѣзатно се почина. За неговата преждевремена и незападна смъртъ се разпрѣсна слухъ между народа, че той е билъ отровенъ отъ грѣцкия владика чрезъ нѣкой си самозванецъ лѣкаръ гъркъ.

Следъ неговата смъртъ народътъ остана безъ водителъ, па се обяви и руско-турската война, нахлуха въ Кичевско и банскитѣ башибозуци и владиката използва момента, да се наложи отново. Само че съвсемъ измѣни поведението си, стана много помекъ въ държането, като се ограничи и въ грабителството, рушенечилъ. Той много добре знаеше, че националния духъ въ неговата спархия кипи, но се стараше по единъ тактиченъ начинъ по-дълго време да запази спархията си. За туй бѣше отстъпчивъ въ много нѣща, като желаше да угоди на народа, за да не се подига наново гърковния въпросъ.

(Следва)

Протоиерей Тома Николов

Кичевско въ миналото

Изпъждането на гръцкия владика. — Георги Мицаровъ
Кърчовски

Следъ тригодишно стоеие на заточение Архимандритъ Козма сполучилъ да избѣга отъ Св. Гора и да отиде въ Цариградъ въ Екзархията. Тамъ заварилъ и своя събратъ Иеромонахъ Софроний като уредникъ при българската църква въ Фенеръ, понеже и той напусна манастира следъ заточението на игумена, за да не се подчини на гръцкия владика. Владиката Антимъ замѣсти дѣдо Козма съ свое послушно протеже архимандритъ Симеонъ отъ село Лазарополе — човѣкъ предаденъ повече на пиянство. Населението бойкотира манастира, следствие на което манастира върхеше къмъ запустяване. Дѣдо Козма, който знаеше значението на манастира и мислеше за него като за свой домъ, увѣщава иеромонахъ Софроний, да напусне Цариградъ и да се върне въ манастира, като братъ манастирски, понеже тамъ бѣше подстриганъ въ монашески чинъ. Софроний се върна въ манастира и заседава като манастирски братъ. Владиката не само не го закачи, но и бѣше по-внимателенъ къмъ него отколкото къмъ

самия игуменъ, неговото протеже. Дѣдо Козма, обаче, не преставаше да бди отъ Цариградъ за манастира и за Кичевско. Той писа отъ тамъ писма на довъреници му свещеници и първенци да действуватъ презъ Антима на всякава цена, за да постави за игуменъ Софроний. Речено и свършено. Една депутация отъ по-видни селяни и граждани начело съ нѣколко свещеници се явяватъ при владиката отъ името на народа съ искане въ интереса на манастира да се замѣсти стария игуменъ съ иеромонахъ Софроний, като най-подходящо лице за този постъ. Владиката, за да не си отвори на ново рана, изпълни желанието народно. На новата 1882 год. по приетия обичай той поканва всички кметове отъ селата и града, както и свещеницитъ въ манастира, за да произведатъ изборъ за игуменъ. Следъ църковната служба извършва се изборътъ подъ председателството на владиката и се прогласява за игуменъ Софроний, който бѣ произведенъ и въ архим. санъ. Архимандритъ

Софроний макаръ съ манастирско образование, но като възпитаникъ на дѣдо Козма, пропитъ съ националенъ духъ и родолюбие, строгъ къмъ себе си въ частния животъ, пъкъ и по природа скроменъ, благъ и тихъ, бѣше уважаванъ не само отъ българското население, но и отъ турското. Даже на мене като учителъ въ Кичево, главниятъ секретаръ при калията, каза: „Ако има лице комуто трѣбва да се цѣлува ръка, то е вашия игуменъ Софроний“. Изобщо той минаваше между цѣлото население, безъ разлика по вѣра и народност, като светъ и непороченъ. И сега Кичевчани навѣждае съ благоговение си споминуватъ за него. Щомъ той взе управлението на манастира, въ една година се почувствува разликата. Населението пакъ се сгруппира около него. Манастирътъ въ скоро време икономически процътѣ и пакъ зае предишното си положение, като културенъ центръ въ Кичевско.

Следъ напускането на сръбскитъ учители, кичевчани не допуснаха други учители, освенъ български и то изпращани отъ Екзархията. Владиката Антимъ всичко това понасяше въпреки желанието си. Като ученикъ отъ Солунската гимназия, прекарвахъ ваканцитъ въ манастира, където парадиряхъ съ ученическата си форма и добититъ познания

отъ гимназията, толкозъ повече че другъ ученикъ нѣмаше отъ Кичевско. Една ваканция, на 15 августъ — „Успение Богородично“ — пожелахъ да държа речъ въ църква. За празника бѣше дошелъ и владиката Антимъ, за да служи, па имаше и доста народъ отъ селата. Мое то намерение съобщихъ на игумена още вечерта срещу празника, а той ме прати да искамъ разрешение отъ владиката. Отидохъ при него и тамъ имаше на съдали нѣколко свещеници и първенци отъ селата и града. Като му цѣлунахъ ръка, съобщихъ му моето желание; но той ми отказа подъ предлогъ, че не е денъ за слово, за да не закъснѣе службата. Азъ, възмутенъ отъ това, демонстративно напуснахъ стаята. Не се изминаха 10 минути, той ме повика пакъ и ми разреши да държа слово. Въ време на службата, подиръ евангелието, се качихъ на амвона, за да говоря. Речъта продължи около 20 минути. А владиката предъ престоло на съслужващитъ свещеници каза: „не бѣ сега време да се каже слово, ама какъ да му правимъ адаманъ е о с т е, а к о му отказехъ не се разсърди“. Думи предадени отъ свещеницитъ. При всичкото му недоволство отъ моята речъ, следъ свършването на служ-

бата извика ме при него и ми каза: „браво синце (синко) хубаво слово каза, така да се учишъ“ (учишъ). Той добре схващаше какво му се крои задъ гърба, защото въ моето лице той виждаше предъ себе си Архимандритъ Козма, който, като председател на Солунската община, бѣше отъ тамъ надъ Кичевско. Обаче хитриятъ гръкъ не можеше да не държи смѣтка за настроението на населението и за националното съзнание въ него, та върхеше компромисъ съ себе си, като правеше голъми отстъпки въ много отношения, само и само да печели време. Но въпрѣки всичко туй, въпросътъ бѣше нарълялъ и Кичевско не можеше да търпи вече гръцки владика. Оставаше да се изпълни една формалностъ само, като се подаде мазаръ (колективно заявление) отъ всички села до властѣта, че се отказватъ отъ ведомството на патриаршията и признаватъ за свое духовно началство Екзархията.

Съ изпълнението на тази формалностъ се нагърби единъ доблестенъ учителъ, назначенъ отъ екзархията въ Кичево, на име Георги Мицаровъ отъ с. Зелениче, леринско, съ третокласно образование, свършилъ въ Цариградъ. Понеже бѣше живѣлъ въ Цариградъ нѣколко години, той владѣеше добре турски и гръц-

ки езикъ. На пѣтъ отъ Цариградъ за Кичево миналъ презъ Солунъ, за да получи инструкции отъ арх. Козма и препорѣжа до свещеницитъ и първенцитъ въ Кичевско. Той съ своята жителска опитностъ и тактични обноси въ една година време можа да завладѣе населението и правителственитъ кръгове. А на втората година отъ учителстването му, 1883, по неговѣ инициатива всички села и града единодушно съ единъ мазаръ до властѣта, втори пѣтъ се отказаха отъ патриаршията и минаха подъ ведомството на Екзархията.

Като явекъ подстрекателъ на тази работа владиката обвини учителя Мицаровъ, и вилаетското управление отъ Битоля забрани на Мицаровъ да учителства въ Кичево. Екзархията го рѣкоположи въ свещенически санъ, за да го изпрати като председател на Кичевската църковна община и като такъвъ властѣта не му разреши да се върне въ Кичево. А той отъ привързаностъ къмъ Кичево нарече се: „Г. Мицаровъ Кърчовски“ и въпреки желанието си съ горестъ на душата дойде въ свободна България и се настани въ Айтосъ, където и се почина наскоро.

(Следва)

Протонерей Тома Николов

Кичевско въ миналото

Политическа борба

3)

Първата пушка срещу турчинѣ пукна въ Порѣчето, кичевско, презъ 1880 год. Двама доблестни порѣчани отъ с. Сушица и Лубше по име Стефанъ и Браянъ, напуски работата си въ Ромъния, минаватъ презъ България, въоръжаватъ се на свои сръдства и се появяватъ въ роднитѣ си мѣста, като нелегални, съ целъ да очистятъ порѣчкитѣ села отъ прочутия тогавашенъ разбойникъ Джемо Фазмоели отъ Кичево, който бѣше станалъ господаръ и на имотъ и на честъ на беззащитното българско население. При една среща съ него бѣха убити двама отъ другаритѣ му, а той гологлавъ едвамъ се спасилъ съ бѣгство. Отъ тогава до създаването на революц. организация Кичевско не е останало почти безъ чета. Въ 1881 год. една чета подъ войводството на Михайло отъ Бѣлица, кичевско би-

де открита въ с. Юдово и обсадена отъ башибозуци турци, друговчани и то на самия Велики петъкъ. При обсадата въ сражението паднаха убити четирима отъ башибозука, бабаи друговчани, а четата сполучи да се измъкне безъ жертви. Отъ тази случка се потресе цялото турско население въ Кичевско. Понеже нѣмаше тогава още организация, четитѣ действаха на харамийски начала, поддържани отъ довѣреници между населението. Тѣхната задача бѣше да очистятъ Кичевско отъ разбойническитѣ турски банди и по такъвъ начинъ да респектиратъ турското население, за да не смѣе да разполага съ християнското, като съ покорна рая.

Въ 1894 год. когато организацията получи основи въ Кичевско, тамъ четническия кадъръ беше приготвенъ. За туй и когато

се организира Кичевско и се разпредѣли на революц. райони, мѣстни войводи и четници заеха районитѣ. Само по липса на интелигентни сили секретаритѣ на войводитѣ бѣха отъ другитѣ райони.

До възстанието и следъ него Кичевско даде тридесетъ войводи действующи а именно: Янаки Яневъ отъ с. Ляхчани, Арсо Мицковъ отъ с. Подвизъ, Дуко Талевъ отъ с. Юдово, Ефто отъ Свищица, Иорданъ Пиперката отъ с. Козица, Лазаръ отъ с. Бѣлица, Ванчо Сърбановъ отъ с. Вренещица, Мисайле и Иорданъ отъ с. Дупини, Ионче отъ с. Лотово, Гюрчинъ отъ с. Сланско и двамата братя: Иовче и Арсо отъ с. Локвица, порѣчко.

Въ време на възстанието всички села отъ Кичевско възстанаха съ изключение на нѣколко села въ Заяшка-рѣка (Тухинъ колъ), които сѣ смѣсени съ мухамеданско население. Възстаницитѣ нападнаха града въ навечерието на възстанието, заставата отъ редовна войска въ Изворъ и дадоха две главни сражения съ войска и башибозуци въ Гюргейца

при с. Кърбуница и Ржбетинска рѣка, между Пречани, Орланци и Свети-Врачъ, при които отъ двѣтѣ страни се дадоха доста жертви, а най-много дадоха жертви турцитѣ, поради което бидоха опожарени нѣколко села въ Горна-Копачка и Ржбетинска рѣка. Въпреки всичко това и следъ възстанието революционниятъ духъ въ Кичевско не отпадна, а напротивъ, населението води упорита и ожесточена борба на два фронта срещу турци и срещу сръбската пропаганда.

Най-голяма и упорита борба следъ възстанието бѣше съ сръбската пропаганда, която подиръ сръбско-българската война се загни въ Порѣчкитѣ села, безъ изборъ на сръдства съ голѣми подкупи на силнитѣ тогава на деня турци, пълнитѣ господари на Порѣчкитѣ села: Асанъ-бегъ отъ Телия и Джемо и Ибишъ Фазлигени отъ Кичево, които се наложиха подъ разни заплашвания на населението. Само селата: Локвица, Суходолъ и Виръ не се поддадоха на пропагандата, благодарение на будния и родолюбивъ свещеникъ Димитрий отъ с.

Локвица, манастирски възпитаникъ, който по настоящемъ е сръбски свещеникъ въ с. Жедна, радомирско.

Сръбската пропаганда, като се загни въ порѣчкитѣ села, почна да пуца пипалца и въ селата на ржбетинска рѣка, съседни на Порѣчето, отдето селянитѣ още преди освобождението на България отиваха на печалба въ Бѣлградъ. И въпреки голѣмия натискъ отъ Бѣлградъ да приематъ сръбски учители и свещеници въ селата нѣтъ устояха твърдо и не измѣниха на националноститѣ си. Даже мнозина отъ тѣхъ, които имаха добра работа въ Бѣлградъ, предпочетоха да напустнатъ работата си и да отидатъ въ Австрия, отколкото да се поддадатъ на пропагандата. А пъкъ двама доблестни селяни явно манифестираха своитѣ национални чувства по сръдъ Бѣлградъ. Единиятъ отъ тѣхъ е Петре Бѣлески отъ с. Орленци, който като санджия (прекасяше писма и пари на гурбетчинѣ за домашнитѣ имъ) следъ руско-турската война препечати въ Бѣлградъ „Софронисто“, „Двадесетѣхъ

митарства“ и „Врачевскитѣ молитви“ на български езикъ и то съ разрешението на Бѣлградския митрополитъ Михаила. Когато митрополитътъ му предложилъ, за да не прави голѣми разноски за препечатване, да вземе готови гинги на сръбски езикъ, той му отговорилъ: въ ношенско не разбирагъ тоя езикъ. Той донесе тѣзи книги и ги раздаде въ Кичевско повече даромъ. А другиятъ селянинъ Максимъ Костовъ отъ с. Ржбетино, дългогодишенъ търговецъ на брашна въ Бѣлградъ, подиръ сръбско-българската война, за да манифестира своето национално чувство въ сръдъ Бѣлградъ, въ единъ локалъ далъ 25 наполеона музиката да му изспири български маршъ: Шуми Марица . . . Разбира се, следъ този случай за него стана вече тѣсенъ Бѣлградъ и той напусна търговията и се върна въ родното си село, кждето сръбскитѣ чети въ 1906 г. го заклаха по единъ подълъ начинъ.

(Следъ)

Кичевско въ миналото

Политически борби

4)

До създаването на Вътрешната организация, сръбската пропаганда действуваше чрез подкупничество, а отъ появяването й до възстанието тя се спотайваше, безъ да прояви итъква дейност, даже и въ много случаи сръбските агенти услужаха на организацията. Обаче подиръ възстанието, пропагандата изпъкна, като итъко седиоглава хидра, за да посърби и кичевско по единъ предначертанъ планъ, като образува свои огнища съ по единъ сръбски свещеникъ и 2 — 3-ма селяни богато платени въ селата: Козичино, Орланци, Кърбуница и манастирско Доленци, съ обектъ да се домогне до манастира „Пречиста“. Планъ хитъръ, защото въ една нощъ една чета отъ с. Козичино можа да нахлуе въ манастира, намиращъ сена 12 часа разстояние отъ селото. А щонъ манастирътъ паднеше въ сръбски ръце и се пренесеше базата тукъ, то лесно ще се завладеятъ и околнитъ села въ Долина и Горна Копачка и отъ тукъ по лесно можеше да се атакува Демиръ-Хисарско и Дебърца, охрид-

ско, толкозъ повече, че турската властъ явно покровителствуваше сръбската пропаганда. За да се изпълни предначертания планъ, въ началото на 1905 г. почнаха отъ Поръче да нахлуватъ сръбски чети въ пограничните села на Поръчето: Козичино, Петейцъ и Дуляни. Четитъ бѣха добре екипирани отъ Сърбия съ държавни бързометки, ражководени отъ офицери и никакъ не обезпоявани отъ властта, защото и денемъ свободно се движеха. При всичко че организацията бѣ замесена отъ възстанието и още не бѣ стегнала кадритъ си, селската милиция отъ всички почти села, наедно съ четитъ, повесе съ оржие ожесточена борба срещу новия противникъ.

Като унищожи неговитъ огнища, и въ итъколко сражения при с. Ръчани и Сланско, като претърпѣха поражение сръбскитъ чети се прибраха въ Поръчето и не посмѣха вече да надзърнатъ въ Кичевско, защото знаеха, че на всѣкъде ги очаква огънь. Сжидатъ участъ изпитаха сръбскитъ чети и въ Поръчанитъ села: Лок-

вица, Виръ, защото и тамъ населението съ огънь ги посрѣщаше.

Тоя борчески духъ на кичевчани се дължи на голѣмото имъ национално съзнание и родолюбие.

Па и намирашитъ се въ България кичевчани всѣкогажъ сж били самоотвержени щедри, когато се касало за освободителното дѣло. Презъ освободителнитъ войни всички кичевчани бѣха въ строя.

Кичевчани сж до неимотрностъ привързани къмъ роднитъ си огнища. Кждето и да странствуватъ за печалба, подиръ една, две, най-много три години се връщатъ съ радостъ въ роднитъ си мѣста, за да прекаратъ итъколко мѣсеца между своитъ близки, а не забравяха и манастира, кждето всѣкой се считаше длъженъ да отиде на поклонение. Затуй и Кичевчани обикаляха само балканскитъ държави: България, Ромъния, Сърбия и най-после Австрия, за да бждатъ поблизо до родното си мѣсто. Следъ възстанието сума хора отъ други околии отидоха на печалба чакъ въ Америка, но отъ Кичевско само 2—3 авантюристи. Освѣтъ туй, понеже кичевчани отдавна странствуватъ преди освобождението на България и Сърбия, та имъ се е удавалъ случай презъ освобождениитъ войни да

спечелятъ достатъчно пари, за да закупятъ имоти въ свободнитъ държави, и се преселятъ семейно, както направили мнозина отъ другитъ мѣста въ Македония, при все туй до последнитъ войни съ изключение на едно семейство тукъ и 2—3 семейства въ България, никой не мислѣше да се изсели съ пълната въра и надежда, че единъ день ще бжде свободна тѣхната родина. А пѣкъ характеренъ случай е, че бащата на Дамниови, които се бѣха преселили въ София, като се разболѣлъ дойде въ родното си село, Козица, и тамъ почина. Сжидо и двама Кичевчани отъ с. Орехойцъ и Бигоръ-Доленци, преселени семейно въ България, Софронъ Дабевъ и Михаилъ Ивановъ, при тежко заболяване, дойдоха въ роднитъ си мѣста, за да сложатъ тамъ коститъ си. Друго едно обстоятелство още по-силно говори за привързаността, на Кичевчани къмъ роднитъ имъ огнища: още отъ турско време, преди освобождението на България, когато нѣмаше редовно телеграфопощенски връзки между балканскитъ държави, та за пренасяне на писма, пари и колетъ отъ чужбина за семействата имъ и обратно имаше 2—3-ма отъ Кичевско, наречени *санджии*, които обикаляха въ годината 3—4 пѣти държавитъ, кждето имаше

Кичевчани. Съ тѣзи санджии се поддържаше една тѣсна връзка между ония, които бѣха на чуждина и роднитъ имъ мѣста. Защото странствуюцитъ кичевчани въ лицето на *санджитъ*, виждаха своитъ семейства, своитъ близки и въ подробности разбираха, какво има и що става въ роднитъ имъ мѣста и обратно — семействата въ лицето на санджитъ, виждаха своитъ бащи, синове и съпрузи намиращи се въ чуждина. При всичко че отъ преди 20 години имаше телеграфопощенски конвенции между балканскитъ държави и кичевчани имаха възможностъ да изпращатъ всички пратки чрезъ почитъ, обаче тѣ до преди 2 години, отъ когато сръбската властъ по политическо съображения спрѣ *санджитъ* да обикалятъ своитъ еднородци, поддържаха тази традиция въпрѣки, че много по-скъпо имъ коштуваха праткитъ по *санджитъ*, сравнително пощата. — Другъ единъ случай по интересенъ: на 2—3 семейства отъ с. Орланци, преселени въ България още преди руско-турската война, доидѣло имъ за селскитъ енорийски свещеникъ Кръсте, за да получатъ неговото благословение и прощение, поканватъ го да отиде въ България на тѣхни разноси, следъ сръб-

ско-българската война. Той се отзовава на поканата и бива посрещнатъ задушевно отъ всички намиращи се въ България орланчани и отъ другитъ села, държатъ го единъ месецъ като най-милъ гостенинъ, извършва водосвещение на всички по кичитъ и дюкянитъ, и като го възнаградилъ доста добре, го изпращатъ назадъ съ думитъ: „крети на старото — да не се поддава никой на сръбската пропаганда“. Въ Кичевско има едно предание, което се предава отъ поколѣние на поколѣние: който напусне и забрави родното си мѣсто, той нигде и никога нѣма добро да види, защото бащиното му огнище го проклана.

А пѣкъ ман. „Прѣчиста“, за да потдържи религиозното и националното чувство въ странствуюцитъ Кичевчани и да не забравятъ родното си мѣсто, — всѣка година изпращаше по единъ свещеникъ ман, братъ да обикаля всички Кичевчани, кждето и да се намиратъ, съ „Светитъ мошъ“ и да имъ извърши по единъ водосветъ, като ман. благословение.

Народъ, който е толкозъ привързанъ къмъ родното си мѣсто и милѣ преди всичко друго за него, той винаги е готовъ да се жертвува за него.

Край